

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 128 2007

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Anna Williams (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av
Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala. Uppsatserna granskas av externa referenter. Ej beställda bidrag skall inlämnas i form av utskrift och efter antagning även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2008 och för recensioner 1 september 2008.

Uppsatsförfattarna erhåller särtryck i pappersform samt ett digitalt underlag för särtryck. Det består av uppsatsen i form av en pdf-fil.

Abstracts har språkgranskats av Sharon Rider.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet Pg: 5367-8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-25-4

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2007

Men å andra sidan: de citerade meningarna uttrycker pregnant kärnan i *Den umulige friheten*. Att dikta är – inskräppte ju Ibsen – att hålla domedag över sig själv. Helge Rønning hjälper oss att se att domen lika mycket gällde Ibsens samtid – och att den också gäller den samtid som är vår.

Björn Sundberg

Lars Granild, *”Åta eller ätas! Det är frågan!” Antropologi och poetik i August Strindbergs selvbiografiske roman* En dåres försvarstal. Syddansk Universitetsforlag, Odense 2006.

Snart sagt varje läsare som öppnar Strindbergs *Plaidoyer d'un fou* drabbas av dess kraft. En furios roman, som ställer läsaren inför svåra överväganden när den på en gång gör Axel och Maria till lättigenkända versioner av August och Siri och samtidigt låter dem försvinna, helt förvrängda, in i textmaskineriet. Man kan skydda sig mot romanen och dess uppenbara ondska genom att förklara den vara ett typiskt uttryck för Strindbergs sjuka personlighet. Man kan läsa den kulturhistoriskt, som ett led i kvinnohatets historia och dess tillspetsning kring 1900. Man kan läsa den som en äktenskapsskildring, som en anatomi över tvåsamhetens löften, bländningar och förgiftning. Den kan läsas som en genreproblematiserande text: Självbiografi? Roman? Dokument? Eller som en fråga om representationen, om konstverkets förmåga att alls självt tala.

Andra läsarter att förtiga.

Lars Granild tycks redan i undertiteln på sin studie i *En dåres försvarstal* ha valt väg: ”Strindbergs självbiografiska roman”. Men riktigt så enkelt är inte hans studie upplagd, och den förra delen av undertiteln är egentligen intressantare: ”Antropologi och poetik”. Det är en krängande, uppslagsrik studie – men också en mycket besynnerlig sådan. Huvudtiteln är i själva verket ett citat – ur *Fadren*. Och blir det egentligen så mycket originellt sagt om poetik eller antropologi?

Granilds studie är besynnerlig därför att den är så ofärdig, så slarvig och ogenomförd – samtidigt som den är nyfiken, energisk, flexibel. Där kunde man stanna. Granilds analys består till stora delar av referat av andra forskare eller teoretiker, av enkla klassificeringar. Vi undfågnas till och med en flora av nattståndna diagnostiska anmärkningar av typen ”en mere og mere ohæmmet

og patologisk subjektivisme.” (80) Granild fyller också sin studie med enkla påståenden, ofta upprepningar ur Strindbergforskningens stora förråd. Ett antal figurer återkommer för många gånger i hans text. Den tydligaste är kanske hans likhetstänkande: *En dåres försvarstal* ”liknar” Edgar Allan Poe. Eller Goethes *Werther* och *Valfrändskap*. Eller Aischylos *Agamemnon*. Men analysen stannar vid uppräknandet av likheter, och utvecklar inte någon intertextuellt grundad läsning.

En annan återkommande formel är frasen ”som vi har sett” – men hans analys låter inte läsaren se någonting. Ytterligare en formel är ”För att förstå y är det nödvändigt att först se x” – men den tvingande logiken flyr mig.

En rad olika teoretiker uppammas för att hjälpa till i klassificeringsprojektet. Särskilt avsnittet som utgår från Northrop Fries modalitetsteori i *Anatomy of Criticism* excellerar i en sådan hållning, som egentligen reducerar Strindbergs text till en begreppens studsmatta.

Och denna ogenomförda och eklektiska karakter hos Granilds bok sammanfattas bäst av honom själv när han skall precisera vem romanens huvudperson, Axel, egentligen är. Bestämningarna av honom blir i själva verket elva olika, och kanske kan man foga fler till Granilds lista: detektiven, åklagaren, försvarsadvokaten, hanrejen, könskampsduellanten, vetenskapsmannen, vivisektorn, upplysningsmannen, självbiografen, litteraten, rollspelaren (159). Granild vill inte riktigt fixera Axel. Fördelen är att han kan visa på spännvidden i romanen, nackdelen att han inte lyckas genomföra någon övertygande läsning av den. Han hittar ingen väg genom texten, utan följer andras upptrampade stigar, prövar ibland ett sidosteg men vågar sig inte tillräckligt långt från traditionen.

Så vart tog Strindbergs poetik och antropologi vägen?

Det är när Granild försöker antropologisera sin analys som vi skimtar något riktigt intressant och utvecklingsbart. I Strindbergs antropologi – begreppet skall vad jag kan finna förstås elementärt som ”människolära” – är människorna ”genomtrængelige og sammenvoksede.” (72). Också hans litterära teknik på en gång förbinder och tränger igenom. Strindbergs poetik är, menar jag, redan från början en sorts korrespondenslära, som låter fenomen obesvärat förbindas med varandra just för att författaren ska kunna penetrera dem. Strindbergs subjektivism, hans mångomskrivna

godtycke och självsvald, är inte hans – utan litteraturens och den moderne allegorikernas.

I andra halvan av sin bok utgår Granild från Hegels herre–slav-dialektik och dess vidareutveckling i Jean-Paul Sartres filosofi. Och här anar vi verkligen möjligheten av en djuplodande, helhetlig läsning: hos Sartre, skriver Granild, ”er intersubjektiviteten nemlig præget af en sadomasochistisk logik, og kærligheden beskrives som et had-kærlighedsforhold.”

Och visst ”liknar” det Strindberg och *En dåres försvarstal*, visst ”passar” det. Kampen hos Strindberg är en kamp om makt och mening, och den alstrar ständigt förnyade sadomasochistiska figurationer i hans verk. Nu är detta ingen nyhet, varje läsare ser dubbelheten i tvåsamhetens bindningar hos Strindberg. Men Granild lägger här grunden till en systematisk läsning utifrån Sartre som borde kunna ge intressanta resultat.

Tyvänn för Granild i sin relativt korta (168 sidor) bok inte den läsning han grundlägger. Egentligen är kanske denna bok för tidigt utgiven: jag skulle hellre läsa den analys utifrån Sartre som Granild förhoppningsvis genomför som ett nästa steg.

Ulf Olsson

”bunden af en takskyld uden lige”. Om svenskspråklig Ibsen-formidling 1857–1906. Red. Vigdis Ystad, Knut Brynhildsvoll & Roland Lysell. Aschehoug. Oslo 2005.

Senter för Ibsen-studier vid universitetet i Oslo firar hundraårsminnet av unionsupplösningen med ännu ett gott antologibidrag till den ström av litteratur som präglat det nästan samtidiga ”Ibsen-året” 2006. Istället för att framhålla slitningar och stridigheter brödrafolken emellan fokuseras här det kulturella och litterära samförstånd som möjliggjorde Ibsens mottagande i Sverige som inte bara en av de stora, utan också en av de våra – ja, svenskarna tycktes ju faktiskt ofta mer förstående än skaldens egna landsmän. Ibsens egen tacksamhet gentemot grannfolket antyds i det i bokens titel återfunna citatet ur ”Ballonbrev til en svensk Dame”. Dikten författades 1870 som ett tack till Fredrika Limnell, vilken varmt introducerat den litteräre dissidenten i den stockholmska konstnär- och societetsmiljön. Antalet svenska kulturpersonligheter som på olika sätt röjt vägen för

Ibsens konstnärliga och moraliska segertåg över Norden var dock, som volymen visar, betydligt fler – det var i Sverige pjäserna uruppfördes, inte i Norge. Mottagandet var emellertid inte odelat positivt – här fanns också de som sökte sätta käppar i triumfvagnens hjul. Dessutom kom namnet Ibsen att flitigt brukas som slagträ i allsköns ideologiska debatter, obeaktat om författaren själv uttalat sig i frågan eller ej.

Det är alltså denna mångfald av oftast vänliga men stundtals hätska relationer mellan Ibsen och svenskarna som kommer till utförlig behandling i volymens tio artiklar, skrivna av lika många författare och fördelade på knappt 400 sidor. Grundligt kartläggs hur den norske skalden kom att mottas av grannlandets (eller -ländernas; även Finland figurerar) samtida skådespelare och regissörer, översättare, kritiker och debattörer. I grannsämjans tecken har samlingen ställts samman av två norska och en svensk redaktör: Vigdis Ystad, Knut Brynhildsvoll och Roland Lysell.

Det inledande bidraget, som är bokens enda omtryckta text, får betraktas som en kuriositet. Kristian Magnus Kommandantvolds artikel ”Ibsen og Sverige” skrevs till femtioårsminnet av författarens död och har därmed nu ytterligare drygt femtio år på nacken. Somligt, såsom det anförda sambandet mellan nationell litteratur och geografi, känns daterat; men texten fungerar som en introduktion då flera personligheter som här figurerar flyktigt behandlas mer detaljerat i senare bidrag. Inte minst berörs relationen till svenska diktare: vi påminns såväl om det problematiska förhållandet till Strindberg som den nära vänskapen med Snoilsky. Den senare förbindelsen, liksom omständigheterna runt det ovan nämnda ”ballonbrevet”, behandlas dock utförligare i Johan Stenströms artikel om ”Lorentz Dietrichsons betydelse för Ibsens mottagande i svenska hov- och författarkretsar”. Stenström beskriver inte minst de trennes – Ibsen, Snoilsky och Dietrichson – gemensamma Italienvistelser under vilka livslånga band knöts. Dietrichson, norsk konst- och litteraturhistoriker verksam i Sverige, verkade ivrigt för att introducera landsmannen i de högre svenska kretsarna, och var också den som föreslog Ibsen till såväl hedersdoktoratet i Uppsala som, mindre framgångsrikt, det nyinstiftade Nobelpriset. I Stenströms artikel tecknas via Dietrichsons memoarer volymens personligaste porträtt av Ibsen, inte minst som väl-talig sällskapsperson i goda vänners lag.